

11. Русанівський В. М. У слові – вічність: (Мова творів Т. Г. Шевченка) / В. М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 2002. – С. 173–197.
12. Словник синонімів української мови: в 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К. : Наукова думка, 2001.
13. Словник української мови: в 11-ти т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; ред. кол.: І. К. Білодід (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 1970–1980.

Мялковская Людмила. Глаголы-синонимы, обозначающие внутреннее состояние человека, в художественных текстах И. Нечуя-Левицкого. В статье проанализированы зафиксированные в художественных произведениях И. Нечуя-Левицкого глаголы-синонимы, обозначающие внутреннее, психологическое состояние человека; отмечено, что такие слова в исследуемой прозе образуют расширенный синонимический ряд. Раскрыта характерная черта индивидуального стиля писателя – широкое использование в глагольных синонимических рядах фразеологизмов и фразеологизированных оборотов. Установлено, что глаголы-синонимы, моделирующие внутреннее состояние человека, способствуют разнообразию художественно-прозаического текста, в частности такого, что ориентируется на повествовательный характер стиля.

Ключевые слова: лексика, общелитературный словарь, языкотворчество И. Нечуя-Левицкого, лексико-семантическая группа, синонимический ряд, глаголы-синонимы.

Myalkovska Ljudmyla. Verbs Synonyms that Mean the Internal State of Man in Texts I. Nechui-Levytskyi's. The article analyzes reported in works of art I. Nechuy-Levitsky's verb synonyms to describe internal psychological state of man, found that the words in the studied texts form the synonymic series deployed. The characteristic trait of the individual style of the writer use in the study ranks synonymous phraseology. Determined that the verb to describe the internal state of the person contributing to diversification of artistic prose text, including that which has the nature of narrative style.

Key words: vocabulary, general language dictionary, linguistic creativity I. Nechuy-Levitsky's, lexical-semantic group, synonymous number, verbs, synonyms.

УДК 811.161.2'373.231(477.82)

Оксана Нестерчук

ПРИЗВИСЬКА ЖИТЕЛІВ ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ, ІДЕНТИЧНІ З ВАРІАНТАМИ ВЛАСНИХ ОСОБОВИХ ІМЕН

У статті проаналізовані неофіційні найменування жителів Волинського Полісся, мотивовані власними іменами їхніх батьків та «дальших» родичів.

Виявлено творення прізвиськ за допомогою загальноновживаних зменшено-пестливих та збільшено-згрубілих суфіксів. Неофіційні назви найчастіше мають «нейтральний» зміст, хоч зрідка виконують ідентифікувальну функцію стосовно конкретного носія.

Ключові слова: прізвиська, неофіційні найменування, власні особові імена, варіанти імен, суфіксація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Прізвиська ідентифікують окремого індивіда (найчастіше це жителя села або члена трудового колективу), надаючи йому додаткову характеристику. Як правило, такі неофіційні найменування здебільшого вказують на якісь недоліки носія, а позитивних характеристик дуже мало.

Однак існує досить численна група здебільшого «нейтральних» прізвиськ – це насамперед неофіційні найменування осіб, утворені від антропонімів їхніх предків. Серед мотиваційної бази цих іменувань можна виділити такі групи: 1) за подібністю до відомих осіб (*Брѣжн'ев* ‘у чоловіка кущисті брови’); 2) утворення від імен близьких родичів (батька, матері, баби, діда та ін.) (*Годáрочка* ‘внучка подібна до бабусі Одарки’); 3) деривати від прізвищ (*Стах* < Сташук, *Міша* < Михалевич); 4) похідні від патронімів (*Цибúля* < Луківна); 5) неофіційні найменування, похідні від інших прізвиськ.

У статті розглядаємо лише прізвиська, утворені від варіантів власних особових імен родичів. Зауважимо, що Д. Бучко і Г. Бучко прізвиськами вважають «...Ті варіанти імен, які не є традиційними чи загальноприйнятими для даної території; окремі з них без спеціальної інформації навіть не співвідносяться з відповідними іменами» [1, с. 61]. На нашу думку, деривати від власного імені носія так і залишаються варіантами, незважаючи на те, за допомогою якого суфікса вони утворені – загальноновживаного чи якогось оригінального одиничного. Прізвиськом стають ті деривати, що утворені від власного імені когось із предків. Зрідка такі неофіційні назви не тільки ідентифікують конкретного носія, а й подають оцінний елемент (*Тóлічок* – низького зросту).

У репертуарі волинсько-поліських неофіційних найменувань засвідчено давні та сучасні варіанти імен із демінутивними чи пейоративними формами. Назви, мотивовані іменами носіїв, найчастіше індивідуальні (*Грицáн*, *Соловѣй*), але існує досить велика група множинних назв за ім'ям засновника роду або когось із предків (*Гапоні́*, *Івáнкові*).

Мета дослідження – виявити прізвиська, ідентичні з варіантами імен жителів Волинського Полісся, що напряму не пов'язані з іменем денотата, а лише з іменем когось із предків. Матеріалом для дослідження послужили неофіційні найменування, розміщені у тритомному «Словнику прізвиськ північно-західної України» [2; 3; 4], порівнені з варіантами імен, зібраними автором у 140 населених пунктах Волинського Полісся.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як показав наш матеріал, найчастіше чоловічі варіанти імен жителів Волинського Полісся переростають у прізвиськові назви, якщо вони утворені за допомогою зменшено-пестливих суфіксів, хоч трапляються назви і з пейоративними.

За частотою вживання серед неофіційних найменувань встановлено найбільшу кількість відіменних назв, утворених від імені батька, пор.: *Адамусь* 'від батькового імені Адама' [2, с. 34], *Аркашик* 'від батькового імені Аркадія' [2, с. 45], *Василінка*, *Василіха*, *Василіяка* 'від батькового імені Василя' [2, с. 176], *Гарійончик* 'від імені батька Іларіона' [2, с. 231], *Гелько*, *Гельо*, *Гельчик* 'від імені батька Іллі' [2, с. 235], *Грицай* 'від імені батька Грицька', *Грицик*, *Грицюньо* 'від батькового імені Григорія' [2, с. 265], *Данілко* 'від імені батька Данила' [2, с. 296], *Іванко* 'від імені батька Івана' [3, с. 4], *Ігорцьо* 'від батькового імені Ігоря' [3, с. 5], *Йося* 'від батькового імені Йосипа' [3, с. 17], *Карпуша* 'від імені батька Карпа' [3, с. 37], *Климейко* 'від батькового імені Клим' [3, с. 60], *Макарець* 'батька звали Макар' [3, с. 187], *Панасок* 'від батькового імені Панаса' [3, с. 382], *Ригорко* 'від імені батька Григорія' [4, с. 14], *Сак* 'від батькового імені Ісак' [4, с. 36], *Семенко* 'від імені батька Семена', *Семенчик* 'від батькового імені Семена' [4, с. 53], *Трохимчик* 'від імені батька Трохима' [4, с. 155], *Юхемець* 'від імені батька Юхима' [4, с. 350], *Якубець* 'від імені батька – Якуб' [4, с. 355] та ін.

Використані такі зменшено-пестливі суфікси: *-ець*, *-ик*, *-иха*, *-ко*, *-ка*, *-ьо* (суфікс-флексія), *-ок*, *-ся*, *-усь*, *-уша*, *-чик*, *-юньо*, та пейоративний *-яка*.

Виявлені такі прізвиська від материного імені: *Василінка* 'від імені матері Василина' [2, с. 176], *Вірчик* 'від материного імені' [2, с. 194], *Зонька* < Софія 'від імені матері Зої' [2, с. 400], *Зоско* < Зосим 'від материного імені Зосі' [3, с. 401], *Манька* 'від материного імені Марії' [3, с. 204], *Марушка*, *Маруха* 'від материного імені Маруся'

[3, с. 211], *Мотру́нчик* ‘від материного імені Мотрунки’ [3, с. 277], *Наста́ська* ‘від імені матері – Анастасія’ [3, с. 301], *Пала́жка* ‘від материного імені Пелагії’ [3, с. 346], *Теклю́ся* ‘від імені матері’, *Теклю́чка* ‘від материного імені Текля’ [4, с. 131] та ін.

Для творення таких дериватів використані пестливі суфікси: *-ко*, *-ка*, *-очка*, *-у́шка*, *-чик*, *-юся*, згрубілий *-у́ха*.

Прізвиська, утворені від імені діда чи прадіда: *Архі́пко*, *Архі́пчик* ‘від імені діда Архипа’ [2, с. 46], *Варі́йончик* ‘від імені прадіда Іларіона’ [2, с. 174], *Васи́ліха* ‘від імені діда Василя’ [2, с. 176], *Василю́нь* ‘від імені предка’, *Володу́н* ‘від імені діда Володимира’ [2, с. 202], *Гри́цик* ‘від імені діда Гриця’, *Дани́льчик* ‘від імені діда Данила’ [3, с. 296], *Євтушо́к* ‘від імені діда Євтуха’ [3, с. 351], *Зо́ньчик* ‘від імені діда Зота’ [3, с. 400], *Іва́сь* ‘від імені прадіда – Івася’, *Йва́нцьо* ‘від дідового імені Івана’ [3, с. 13], *Йось* ‘від імені діда Йося, від імені предка Йосипа, до матері якого ходив єврей Йось’ [3, с. 17], *Кали́на* ‘від імені діда Каленика’ [3, с. 24], *Кири́лко* ‘від імені прадіда Кирила’, *Киричо́к* ‘від дідового імені Кирила’ [3, с. 51], *Клі́мчик* ‘від імені діда Климентія’, *Лукаше́ць* ‘від дідового імені Лукаша’ [3, с. 158], *Луцько́* ‘від дідового імені Луця’ [3, с. 160], *Максі́мчик* ‘від дідового імені Максима’ [3, с. 192], *Пантелі́йчик* ‘від імені діда Пантелеймона’ [3, с. 354], *Пе́трик* ‘від дідового імені’ [3, с. 383], *Романе́ць* ‘від імені діда Романа’ [4, с. 22], *Семе́нко* ‘від імені прадіда’, *Тимо́шик* ‘від імені прадіда Тимоша’ [4, с. 139], *Фе́дько* ‘від імені діда Федора’ [4, с. 177], *Юхі́мко* ‘від імені прадіда’, *Юхі́мчик* ‘від імені діда Юхима’ [4, с. 350] та ін.

Пестливі суфікси: *-е́ць*, *-ик*, *-ко*, *-о́к*, *-сь*, *-цьо*, *-чик*, *-ю́н*, *-ю́нь*, фамільярний *-і́ха*.

Неофіційні найменування від імені баби: *Василю́х* ‘від імені бабусі Василини’ [2, с. 202], *Кали́на* ‘від імені баби Кулини’ [3, с. 24], *Вару́шка* ‘від бабиного імені Варвара’ [2, с. 174], *Васи́ліса* ‘від бабиного імені Василина’ [2, с. 176], *Мар’ю́шка* ‘від імені баби Мар’яни’ [3, с. 208], *Марто́ха* ‘від бабиного імені Марфи, на яку була дуже подібна’ [3, с. 211], *Насте́чка* ‘від імені бабусі’ [3, с. 301], *По́лька* ‘від бабиного імені Поліни’ [3, с. 418], *Теклю́ша* ‘від бабиного імені Теклі’ [4, с. 132] та ін.

Суфікси для творення дериватів зі значенням пестливості та згрубілості: *-ечка*, *-ка*, *-оха*, *оша*, *-ошка*, *-ушка*, *-юх*.

Отже, від імені батька 48 %, від імені матері 10 %, діда 36 %, бабусі 8 %.

Виявлено також прізвиська, надані носіям за їхніми вчинками, зовнішніми рисами, характером, специфічною вимовою, що співвідносні з варіантами імен, які вживають жителі Волинського Полісся. Деякі назви омонімічні, однак мають різну мотивацію. Наведемо декілька прикладів:

Гарасім [2, с. 229] ‘коли ловив рибу, то в річці ледве не втопив власного черевика’ (пор. твір «Му-му»); ‘у дитинстві топив собаченят’.

Жорик [2, с. 366] ‘багато їсть (жере), але все йому мало’; ‘у школі часто ходив у їдальню’.

Зіня [2, с. 396] ‘у дитинстві так вимовляв своє ім’я Женя’.

Лаврик [3, с. 122] ‘будучи на відпочинку у санаторії, постійно ходив у парк рвати лавровий лист’.

Левчик [3, с. 129] ‘називав свого kota левом’.

Льоха [3, с. 170] ‘годує свиней на фермі’.

Мишка [3, с. 250] ‘дівчина, яка зустрічалась із хлопцем на прізвисько Кіт, тому казали: Кіт зловив Мишку’.

Омелько [3, с. 331] ‘син казав про батька: «Наш тато, як Омелько, з’їдає головку капусти, булку хліба і миску картоплі»’.

Ромка [4, с. 24] ‘жінка Раїса має чоловічу поведінку’.

Стецько [4, с. 106] ‘у дитинстві був неухажливий’.

Тарасик [4, с. 127] ‘хотів сина назвати Тарасом, але родилася дівчинка’.

Трошка [4, с. 156] ‘жінка у всіх просила щось потрошку’.

Хома [4, с. 209] ‘часто вживав вислів: Хома – дома нема’.

Верка [2, с. 187] ‘пародіює сценічного героя Верку Сердючку’;
Вірка [2, с. 194] ‘подібна до Верки Сердючки’.

Галінчик [2, с. 220] ‘від імені дружини Галини’.

Галушка [2, с. 221] ‘господиня пригощала всіх галушками’, ‘дід дуже любив галушки’, ‘хвалиться, які в неї смачні галушки’.

Дуся [2, с. 344] ‘так називала бабуся свого внука Андрія’.

Жануша [2, с. 356] ‘у дитинстві плакала, що дядько вхопив її жа ноша (за носа)’.

Зойка [2, с. 398] ‘від імені його коханої Зої’.

Зоя [2, с. 402] ‘аббревіатура від слів змея особо ядовитая’.

Люся [3, с. 164] ‘дуже довго любив дівчину Люсю’.

Свєтік [4, с. 46] ‘часто співав пісню про Світлану’.

Тамара [4, с. 122] ‘любить розповідати про свою дружину Томку’.

Висновки. Засвідчено домінування відіменних чоловічих прізвиськ над жіночими, причому частина чоловічих неофіційних найменувань мотивована жіночими варіантами імен. Переважають прізвиська, утворені суфіксальним та усічено-суфіксальним способом із загальноживаними суфіксами, що найбільш характерні і для варіантів імен.

Джерела та література

1. Бучко Г., Бучко Д. Неофіційні та сімейно-родові іменування в сучасній антропонімії Бойківщини / Г. Бучко, Д. Бучко // *Przezwiseka i przydomki w językach słoiańskich. – Część I. – Rozprawy Slawistyczne 14. – Lublin : Wydawnictwo UMCS, 1998. – S. 59–69.*
2. Словник прізвищ північно-західної України : Т. 1 А–И / упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 412 с.
3. Словник прізвищ північно-західної України : Т. 2 І–П / упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 459 с.
4. Словник прізвищ північно-західної України : Т. 3 Р–Я / упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 363 с.

Нестерчук Оксана. Прозвища Волинського Полесья, ідентичні з особистими іменами та їхніми варіантами. В статті розглянуті прозвища, ідентичні з варіантами імен жителів Волинського Полесья, безпосередньо пов'язані з іменем батька, матері, бабусі, дідусі або когось з предків. Матеріалом для дослідження послужили неофіційні найменування осіб, розміщені в трьохтомному «Словарі прозвищ северо-западної України». Для порівняння з варіантами імен використані записи автора з 140 населених пунктів Волинського Полесья. По частоті використання серед неофіційних найменувань встановлено найбільше число назв від варіантів імен, утворених від імен батька та діда, з використанням загальноприйнятих суфіксів. Виявлено також прозвища, надані носителям по їхнім поступкам, зовнішнім рисам, характером, специфічному походженню, що пов'язані з варіантами імен, які використовують жителі Волинського Полесья. Деякі назви є омонімічними, однак мають різну мотивацію.

Ключові слова: прозвища, неофіційні найменування, особисте ім'я, варіанти імен, суфіксація.

Nesterchuk Oksana. Nicknames Volyn Polissya, Identical Personal Names and Versions. The article considers the nicknames, identical with variants of names of residents of Volyn Polissya, which are directly linked with the name of father, mother, grandmother, grandfather or someone from the ancestors. Material for the

study served as the unofficial names of the parties contained in three-volume «Dictionary of nicknames of northwest Ukraine» served. For comparison with the variants of the names used records of the author from 140 settlements in Volyn Polissya. On frequency of use among the informal names established the largest number education on behalf of the father and the grandfather, using generally accepted suffixes. There was also a nickname granted to holders for their actions, external details, nature, specific pronunciation associated with variants of names, who are residents of Volyn Polissya. Some names homonymic, however have various motivation.

Key words: nicknames, unofficial names, proper personal name, name option, suffiksation.

УДК 811.161.2'373.22:821.161.2.09Українка

Руслана Омельковець

НОМІНАЦІЯ ФЛОРИ В ТВОРАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті представлено чималий набір найменувань, які репрезентують рослини в творах Лесі України, визначено специфіку номінації цієї лексико-тематичної групи.

Ключові слова: номінація, лексема, флорономени, твори Лесі України.

Постановка наукової проблеми та її значення. Своєрідну групу лексики української літературної мови, що впродовж останніх десятиліть є об'єктом досліджень багатьох лінгвістів, становлять флорономени.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Попри велику роботу, здійснену у напрямі опису ботанічної лексики, деякі питання залишаються нез'ясованими. Зокрема, група слів на позначення назв рослин у поетичних творах комплексно не досліджувалася. У мовознавстві наявні лише поодинокі дослідження семантики та функціонування рослинних назв, зокрема дисертації О. Ю. Дубовик [2] (на матеріалі американської поезії ХХ ст.), Л. Е. Петрухіної (на матеріалі поетичних творів стосовно образів природи як образних екзистенцій [4], І. І. Коломієць (на матеріалі українських поетичних творів II половини ХХ ст.) [3], В. В. Галайчука [1] (в українських фольклорних текстах). **Актуальність** дослідження зумовлена потребою комплексного аналізу ботанічної лексики у лексичній системі української мови. **Об'єктом** дослідження є